

LECH PAWLATA
Fundacja Ochrony Zabytków „Na Rubieży” w Białymstoku

Ratownicze badania wykopaliskowe na majdanie grodziska w Milewsczyźnie, gm. Korycin

W pierwszej połowie września 2017 r. przeprowadzone zostały wykopaliska archeologiczne na terenie średniowiecznego grodziska w Milewsczyźnie, gm. Korycin (AZP 31-86/4). Był to kolejny etap prac archeologicznych, realizowanych poprzednio w roku 2014 przez Dariusza Krasnodębskiego z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie, a obecnie przez autora sprawozdania, reprezentującego Fundację Ochrony Zabytków „Na Rubieży” w Białymstoku. Badania te miały związek z organizowanym w Milewsczyźnie parkiem kulturowym. Poprzednie prace obejmowały południową część grodziska i teren, na którym zachowały się fundamenty dworu. Obecne badania zlokalizowano w północnej części majdanu grodziska, w miejscu posadowienia zabytkowego wiatraka przeniesionego z miejscowości Jatwież¹.

1. Milewsczyzna,
stanowisko 1 – grodzisko.
Lokalizacja grodziska na
mapie topograficznej
Geoportal.gov.pl
**Milewsczyzna, site
1 – fortified settlement.**
Location of the fortified
settlement on the
topographical map at
Geoportal.gov.pl

Historia Milewyszczyny (Mielewyszczyny) w źródłach pisanych sięga co najmniej 1632 r., kiedy to jako część dzierżawy królewskiej należała do rodziny Milewskich. Dzieje tego miejsca zostały już omówione², więc zasygnalizuję tu jedynie szczegóły dotyczące omawianego zabytku. Według spisu z 1890 r. majątek Milewyszczyna należał do Karla Zalcmana (Salzman). Jego syn Sabin Zalcman władał majątkiem aż do II wojny światowej. Według przekazów tutejszych mieszkańców dom mieszkalny został wzniesiony w latach dwudziestych XX w. Wówczas prawdopodobnie prowadzone były prace niwelacyjne na grodzisku przygotowujące teren pod budowę. Dworek został rozebrany w latach pięćdziesiątych XX w. przez nowego właściciela, po rozparcelowaniu majątku³. W archiwum Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie znajduje się notatka z lat trzydziestych XX w. opisująca grodzisko na wyniosłym brzegu Kumiałki, zwane Zamczyskiem. „Wierzch równy. Był tu wiatrak, teraz jest dwór. Przy kopaniu natrafiono na węgle drzewne oraz czarną ziemię”⁴. Badania wykopaliskowe w 2014 r. na majdanie grodziska doprowadziły do odkrycia fundamentów budynku dworskiego, wiatraka i jeszcze starszej budowli. Drewno użyte do budowy wiatraka zostało ścięte po 1825 r., na co wskazała analiza dendrochronologiczna. Sama zaś budowla została zniszczona w wyniku pożaru. Pod fundamentami wiatraka odkryto również relikty jeszcze starszej budowli⁵. Teren grodziska mógł więc być dostosowywany i niwelowany kilkakrotnie.

Grodzisko położone jest na uformowanym cypłowato wyniesieniu wciętym w podmokłą dolinę rzeki Kumiałki, będącej dopływem rzeki Brzozówki (il. 1). Ta druga z rzek, o przebiegu południkowym, tworzyła od pradziejów oś traktu handlowego łączącego dolinę Biebrzy na północy z rzekami Supraśl i Narew na południu. Lokalizacja w odległości 4 km na wschód od Brzozówki była z jednej strony korzystna dla wymiany handlowej, z drugiej bezpieczna dla mieszkańców otwartego podgrodzia. Brak badań wykopaliskowych na podgrodziu nie pozwala na powiązanie znalezisk z efektami tego handlu. Badania takie powinny być priorytetem w rozpoznaniu kompleksu osadniczego w Milewyszczynie.

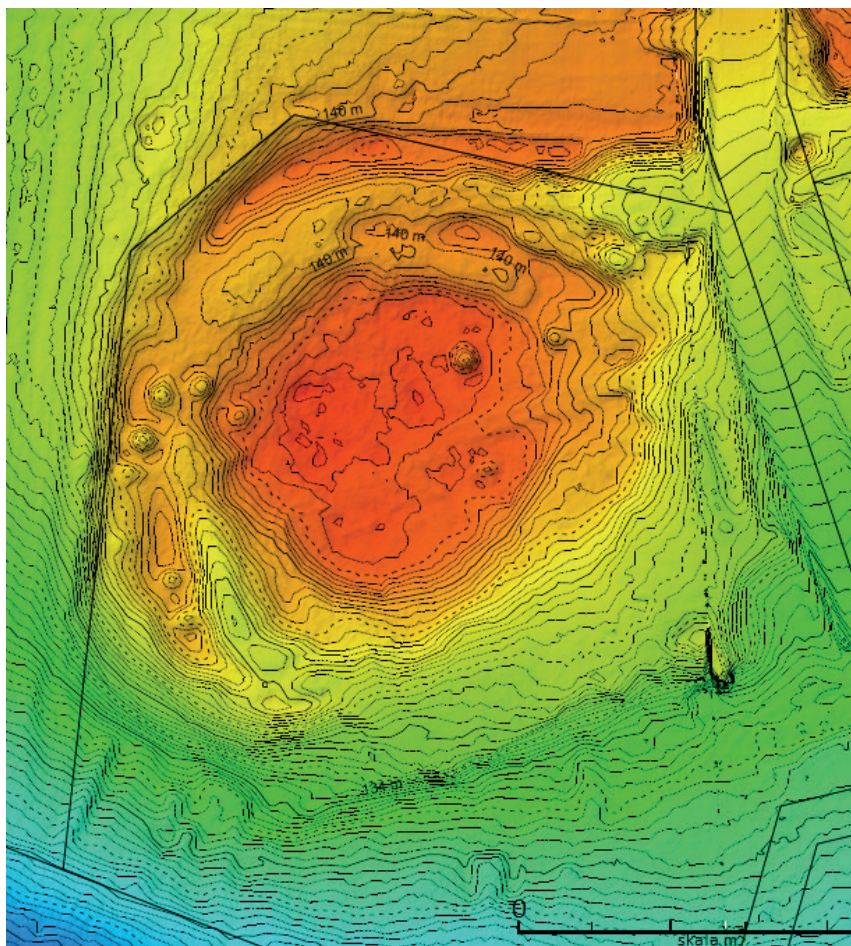
W 2017 r. przestrzeń przeznaczona do badań ratowniczych obejmowała kwadratowy wykop oznaczony nr. 1/2017 o wymiarach 8,75 × 8,75 m, w którego granicach miała być posadowiona podstawa fundamentowa przenoszonego zabytkowego wiatraka. Wyodrębniono tu łącznie 33 obiekty archeologiczne, z których znaczna część pochodziła z okresu nowożytnego (il. 3).

W wykopie wyróżniono następujące podstawowe jednostki stratygraficzne (il. 5):

1. szaro-brunatna piaszczysta ziemia humusu współczesnego o zróżnicowanej miąższości od 10 do 30 cm;
2. brunatno-żółta piaszczysta ziemia nasypowo-niwelacyjna zalegająca w partii przyległej do strefy przywałowej. W kierunku południowo-wschodnim przybierająca barwę ciemnoszaro-brunatną ze względu na zwiększoną zawartość popiołu i szczątków popożarowych. Osiągała ona miejscami miąższość do 50 cm;
3. przewarstwienia żwirku i piasku zwirowatego barwy żółtej o niewielkiej miąższości (5–10 cm) będące efektem porządkowania zniwelowanej powierzchni (utwardzenia i osuszenia wjazdu na posesję czystym piaskiem). Zarejestrowa-

no dwa lub trzy takie poziomy rozdzielające warstwę niwelacyjną i oddzielające ją od warstwy czarnej ziemi kulturowej;

4. czarna ziemia kulturowa z zawartością węgla drzewnych i popiołu, przesycona szczątkami organicznymi, zawierająca kamienie i materiał zabytkowy. Miąższość jej wynosi od 10 do 20 cm;
5. warstwa brunatno-żółtego piasku żwirowatego, miejscami zakamienionego, o charakterze przejściowym do calca i silnie rozmytych granicach. Osiągała miąższość do 10 cm. W niej znajdowały się ciałopalne szczątki kostne;
6. warstwa pomarańczowo-żółtego żwiru i piasku żwirowatego, miejscami zakamienionego lub zglinionego. Tworzyła ona podłoże calcowe.

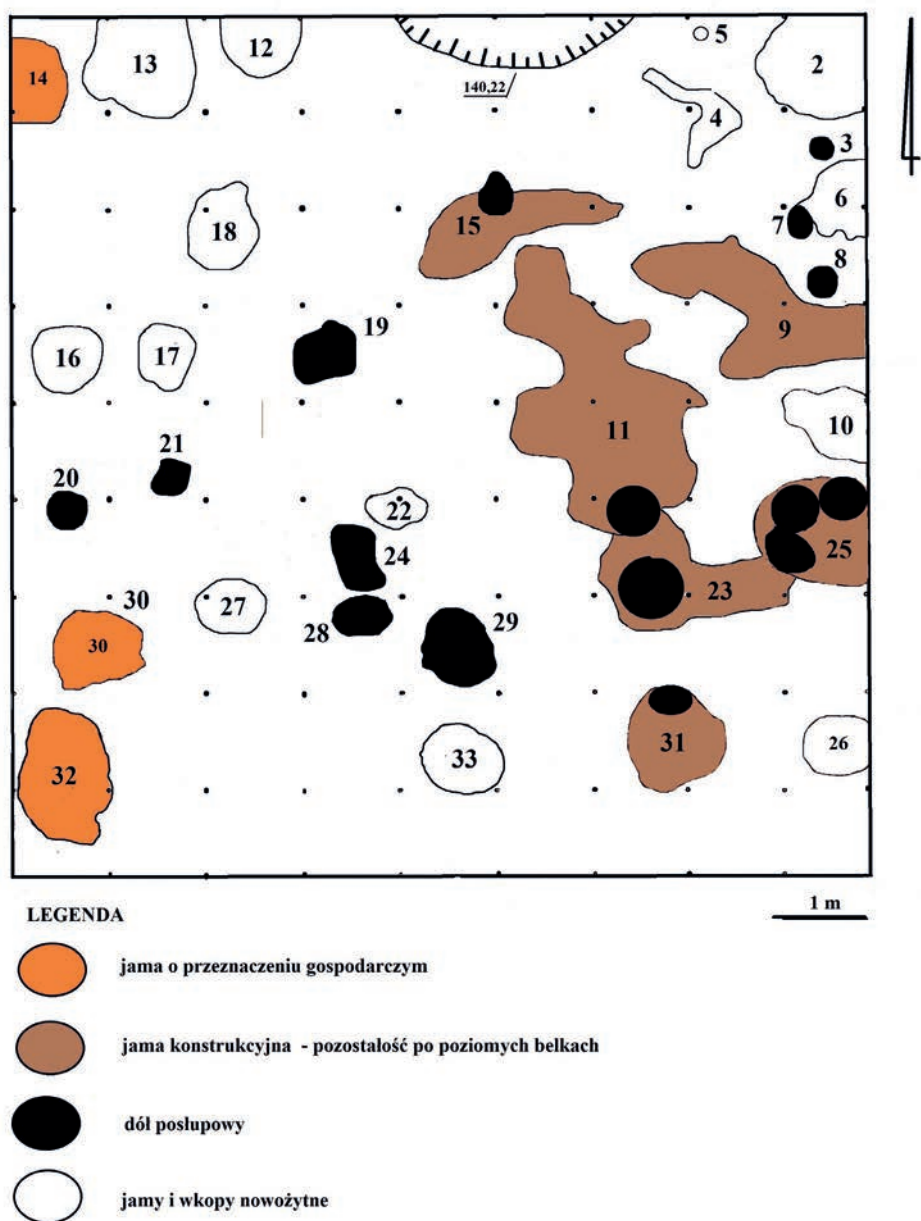

2. Milewsczyzna, stanowisko 1 – grodzisko. Plan ukształtowania terenu grodziska na mapie warstwicowo-hipsometrycznej. Z zasobu Fundacji Ochrony Zabytków „Na Rubieży” w Białymstoku.

Autor: 3Bird Radar System

Milewsczyzna, site 1 – fortified settlement. Topography of the fortified settlement on a hypsometric layer map. From the Na Rubieży Historical Preservation Foundation in Białystok.

By the 3Bird Radar System

3. Milewyszczyna, stanowisko 1 – grodzisko. Lokalizacja obiektów archeologicznych w wykopie 1/2017. Rys. L. Pawlata
 Milewyszczyna, site 1 – fortified settlement. Location of the archaeological features in dig 1/2017.
 Drawing by L. Pawlata

OPIS MATERIAŁU ZABYTKOWEGO

Obiekt 1 (il. 4, 13)

Opis: nieregularny, płaski, wydłużony na linii SE-WN, zlokalizowany przy NE narożniku wykopu. W profilu układ lekko ukośny, pochylony w stronę majdanu. Tworzyły go kamienie eratyczne, miejscami dość ściśle ułożone obok siebie w jednej, miejscami dwu warstwach. Zalegały one bezpośrednio pod humusem ornym, na stropie calca i w warstwie czarnej, smolistej ziemi z zawartością spalenizny. Wymiary ok. 900 × 300 cm (W-E), miąższość ok. 20 cm.

Przeznaczenie: relikł zniwelowanej konstrukcji wewnętrznego wału grodziska.

Zawartość: fragmenty węgli drzewnych oraz fragment szyjki naczynia o esowatym profilu (il. 7: 1) z ornamentem wąskich i płytkich żłobków dookolnych. Barwa ciemnoszara. Domieszka tłucznia różnoziarnistego. Znaleziony tuż od kamieniami bruku w warstwie czarnej ziemi z węglami.

Relacje stratygraficzne: wyodrębniony tuż pod warstwą niwelacyjną. Kamienie zalegały lekko ukośną płaszczyzną – w górnej części na calcowym podłożu, od strony majdanu na stropach obiektów jamowych.

Obiekt 3 (il. 6)

Opis: kształt w planie regularnie owalny, w profilu nieckowaty. Wypełnisko tworzył szaro-brunatny piasek przemieszany z czarną ziemią w układzie plamistym. Wymiary w planie 30 × 35 cm głębokość ok. 5 cm.

Przeznaczenie: dół słupowy (zachowana dolna część obiektu).

Zawartość: cztery drobne okruchy przepalonych kości ludzkich na dnie jamy w żółtym piasku.

Relacje stratygraficzne: wyodrębniony pod kamieniami bruku obiektu nr 1.

Obiekt 7 (il. 6)

Opis: kształt w planie regularnie owalny, w profilu głęboki workowaty. Wypełnisko tworzyła piaszczysta ziemia barwy czarnej, rozmyta przy granicach obiektu. Średnica ok. 20 × 25 cm, głębokość ok. 50 cm.

Przeznaczenie: dół słupowy.

Zawartość: drobny fragment przepalonej kości ludzkiej w czarnej ziemi, przy dnie obiektu.

Relacje stratygraficzne: wyodrębniony pod kamieniami bruku obiektu nr 1.

Obiekt 8 (il. 6):

Opis: kształt w planie regularnie kolisty, w profilu nieckowaty. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa w centrum, rozmyta przy granicy obiektu. Średnica 35 cm, głębokość 25 cm.

Przeznaczenie: dół słupowy.

Relacje stratygraficzne: wyodrębniony pod kamieniami bruku obiektu nr 1.

Obiekt 9 (il. 6)

Opis: kształt w planie nieregularnie wydłużony, w profilu płaski z nieregularnym dnem. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa. Wymiary ok. 240 × 50–70 cm, głębokość do 20 cm.

Przeznaczenie: pozostałość poziomo usytuowanej drewnianej konstrukcji przywałowej (belki).

Zawartość: 13 fragmentów przepalonych kości ludzkich, częściowo zidentyfikowanych jako należące do osobnika dorosłego.

Relacje stratygraficzne: wyodrębniony w spągu warstwy kulturowej, częściowo pod kamieniami bruku obiektu nr 1.

Obiekt 11 (il. 6)

Opis: kształt w planie nieregularny wydłużony, w profilu nieregularnie nieckowaty, płaski z przegłębieniami. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa z zawartością węgla drzewnych. Wymiary ok. 300 × 120 cm, głębokość do 10 cm.

Przeznaczenie: pozostałość poziomo usytuowanej belki z drewnianej konstrukcji przywałowej. W południowej części wyodrębniono ślad po słupie średnicy ok. 60 cm i głębokości 25 cm.

Zawartość: W wypełnisku znaleziono kilkanaście okopconych kamieni, siedem fragmentów przepalonych kości ludzkich, w tym osobnika młodocianego, osiem ułamków nieprzepalonych kości zwierzęcych oraz fragment polepy glinianej z domieszką tłucznia i organiczną – żdźbeł trawy.

Relacje stratygraficzne: wyodrębniony w spągu warstwy kulturowej, częściowo pod kamieniami bruku obiektu nr 1.

Obiekt 14

Opis: kształt w planie owalny, w profilu cylindryczny z płaskim dnem. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa. Wymiary: w planie ok. 70 × 60 cm, głębokość ok. 30 cm.

Przeznaczenie: jama gospodarcza.

Zawartość: brak.

Obiekt 15 (il. 6)

Opis: kształt w planie nieregularny, wydłużony, w profilu nieregularny płaski. W północnej części wyodrębniono przegłębienie – ślad po słupie. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa z węglami drzewnymi. Wymiary: w planie ok. 200 × 30–50 cm, głębokość ok. 20 cm, słup średnicy w planie ok. 25–30 cm i głębokości 50 cm.

Przeznaczenie: jama związana z drewnianą konstrukcją podwałową w postaci poziomej belki i słupa.

Zawartość: kamienie, pięć fragmentów przepalonych kości ludzkich, w tym w osobnika w wieku *juvenis–maturus*.

Obiekt 17

Opis: kształt w planie owalny, w profilu słabo uchwytny, nieckowaty. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa. Wymiary: w planie ok. 75 × 60 cm głębokość ok. 10 cm.

Przeznaczenie: jama gospodarcza?

Zawartość: na dnie jamy fragment przepalanej kości ludzkiej oraz dwa odłupki krzemienne.

Obiekt 19

Opis: kształt w planie owalny, w profilu nieregularnie ostrodenno-nieckowaty. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa, rozmyta przy brzegach obiektu w szaro-brunatny piasek. Wymiary: w planie średnicy ok. 65 × 60 cm, głębokość ok. 30 cm.

Przeznaczenie: dół słupowy?

Obiekt 20

Opis: kształt w planie kolisty, w profilu nieregularnie nieckowaty. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa. Wymiary: w planie średnica 60 cm, głębokość ok. 15 cm.

Przeznaczenie: dół słupowy?

Zawartość: w wypełnisku znaleziono kilka kamieni (stabilizujących ustawienie słupa?).

Obiekt 21

Opis: Kształt w planie owalny, w profilu nieckowaty. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa i szaro-brunatny piasek przy krawędzi obiektu. Wymiary: w planie ok. 50 × 45 cm, głębokość ok. 25 cm.

Przeznaczenie: dół słupowy?

Zawartość: kamienie (stabilizujące ustawienie słupa?).

Obiekt 23 (il. 6)

Opis: Kształt w planie nieregularny, sierpowato wydłużony, w profilu nieregularny z przegłębieniem w części środkowej. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa. W środkowej części obiektu wyodrębniono ślad po słupie. Wymiary: w planie ok. 180 × 50–80 cm, głębokość ok. 10 cm, słup o średnicy ok. 65 cm, głębokości 26 cm.

Przeznaczenie: jama związana z konstrukcją drewnianą przywałową w postaci poziomych belek i słupa.

Zawartość: w wypełnisku obiektu kilka kamieni stabilizujących ustawienie słupa, dwa zabytki krzemienne: drobny okruch produkcyjny i przepalona w ogniu łuska, trzy grudki glinianej polepy glinianej bez domieszki schudzającej.

Relacje stratygraficzne: usytuowany pomiędzy obiektami 25 i 11. Brak wyraźnej między nimi granicy.

Obiekt 24

Opis: Kształt w planie owalny, w profilu nieckowaty, słabo uchwytny. Obiekt tworzyły drobne kamienie eratyczne w zwartym układzie. Wypełnisko tworzył szaro-brunatny piasek i czarna ziemia. Wymiary: w planie ok. 60 × 40 cm, głębokość ok. 20 cm

Przeznaczenie: dół słupowy?

Zawartość: dwa fragmenty przepalonych kości ludzkich.

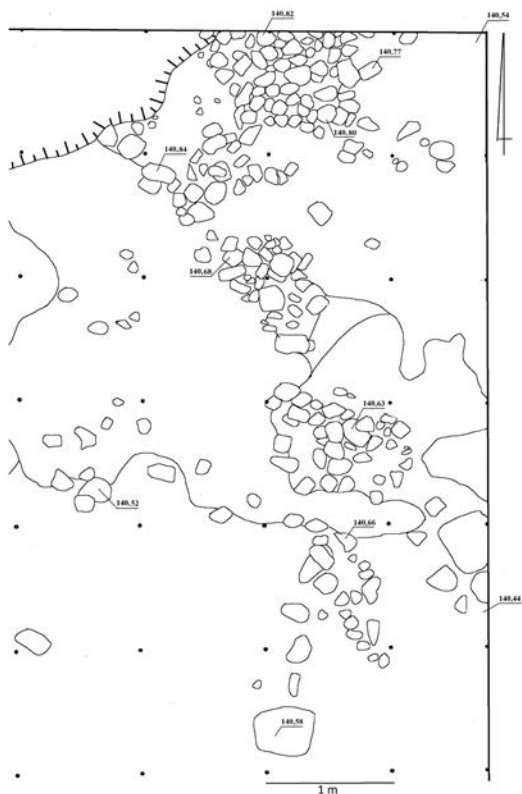
Obiekt 25 (ryc. 6)

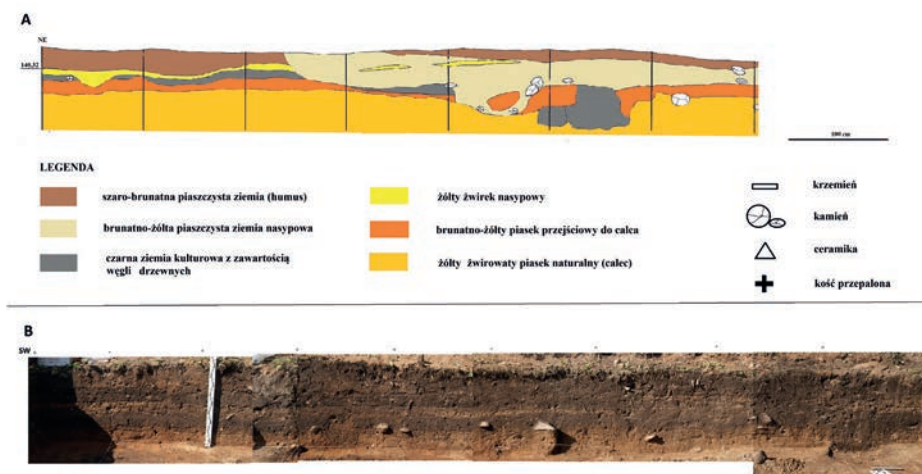
Opis: kształt w planie owalny, w profilu cylindryczny z płaskim dnem. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa i szaro-brunatny piasek przy rozmytych granicach. Wewnątrz wyodrębniono zarysy trzech słupów, w planie kołystych. Wymiary: w planie ok. 130 × 110 cm, głębokość ok. 50 cm, jamy po słupach średnicy ok. 40 cm, głęb. ok. 50 cm.

Przeznaczenie: jama konstrukcyjna z trzema dołami słupowymi wewnątrz.

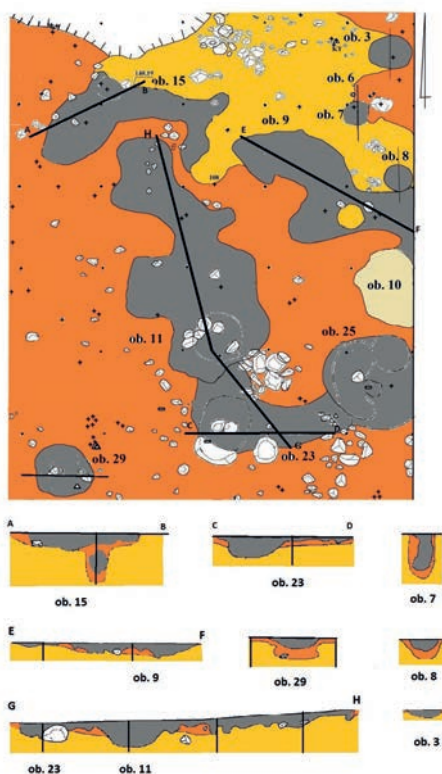
Zawartość: krzemienisty okruszek produkcyjny oraz drobny fragment przepalonych kości. Na poziomie stropu obiektu znaleziono kilka fragmentów dachówek ceramicznych (prawdopodobny wtór z wyżej położonej warstwy niwelacyjnej).

Relacje stratygraficzne: brak wyraźnej granicy z sąsiednim obiektem 23.

5. Milewsczyzna, stanowisko 1 – grodzisko. Profile wykopu: wschodni (A) i zachodni (B).
Legenda dotyczy wszystkich rycin. Rys. i fot. L. Pawlata
Milewsczyzna, site 1 – fortified settlement. Profiles of the east (A) and west (B) digs.
The legend applies to all the figures. Drawing and photo by L. Pawlata

6. Milewsczyzna, stanowisko 1 – grodzisko. Plan reliktyw drewnianych konstrukcji przywałowych (A) i profile obiektów (B). Rys. L. Pawlata
Milewsczyzna, site 1 – fortified settlement.
Layout of the wooden relics of the structures near the embankments (A) and feature profiles (B).
Drawing by L. Pawlata

Obiekt 28

Opis: kształt w planie owalny, w profilu ostrodeny. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa z węglami drzewnymi. Wymiary: w planie średnica ok. 50 × 40 cm, głębokość ok. 25 cm.

Przeznaczenie: dół słupowy.

Zawartość: trzy ułamki przepalonych kości ludzkich osobnika dorosłego z warstwy przejściowej do calca.

Obiekt 29 (il. 6)

Opis: kształt w planie owalny, w profilu nieckowaty z płaskim dnem. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa i szaro-brunatny piasek przy rozmytych granicach obiektu. Wymiary: w planie średnica ok. 70 × 60 cm, głębokość ok. 25 cm.

Przeznaczenie: dół słupowy?

Zawartość: kilka fragmentów przepalonych kości ludzkich i dwa ułamki naczyń – fragment brzuśca barwy żółtoszarej z domieszką różnoziarnistą tłuczni oraz fragment cienkościennej ceramiki siwej nowożytniej znaleziony na stropie obiektu.

Obiekt 30

Opis: kształt w planie owalny, w profilu nieckowaty. Wypełnisko tworzyła czarna ziemia kulturowa i szaro-brunatny piasek. Wymiary: w planie ok. 70 × 60 cm głębokość, ok. 25 cm.

Przeznaczenie: jama gospodarcza?

Zawartość: dwa fragmenty ceramiki, w tym fragment brzuśca naczynia barwy ciemnobrunatnej, wewnątrz szarej z domieszką tłuczni różnoziarnistego w większej ilości. Z zewnątrz płytki ornament wąskich żłobków wykonanych grzebieniem (il. 7: 4). W warstwie czarnej ziemi znaleziono 11 fragmentów przepalonych ludzkich kości należących do osobnika dorosłego.

Obiekt 31

Opis: kształt w planie owalny, w profilu cylindryczny z płaskim dnem. Przy krawędzi obiektu wyodrębniono dół będący pozostałością po jednym-dwu słupach. Wypełnisko stanowiła czarna ziemia kulturowa z węglami drzewnymi. Wymiary: w planie ok. 120 × 100 cm, głębokość ok. 20 cm. Ślad po słupie miał wymiary w planie ok. 70 × 40 cm i głębokość 47 cm.

Przeznaczenie: jama konstrukcyjna i dół słupowy.

Zawartość: w wypełnisku obiektu znaleziono luzem kilka kamieni oraz grocik krzemienisty. Grocik kształtu trójkątnego (il. 7: 6) o retuszu przykrawędnym i powierzchniowym na stronie wierzchniej oraz podstawą z retuszem przykrawędnym półpłaskim zachodzącym na powierzchnię strony spodniej. Barwa szara. W warstwie czarnej ziemi z węglami znaleziono cztery fragmenty przepalonych kości ludzkich należących do osobnika dorosłego oraz przy dnie fragment łopatki zwierzęcej.

Obiekt 32

Opis: kształt w planie owalny, w profilu nieckowaty z płaskim dnem. Wypełnisko tworzyły szaro-brunatny piasek i czarna ziemia. Wymiary: w planie ok. 160 × 90 cm, głębokość ok. 18 cm.

Przeznaczenie: jama gospodarcza?

Zawartość: w spągu obiektu, w warstwie szarobrunatnej ziemi znaleziono fragment przepalanej kości ludzkiej osobnika dorosłego.

Z warstw przemieszanych (humusu i niwelacyjnej):

- gładzik kamienny z różowo-szarego piaskowca. Kształt regularny, jajowaty. Powierzchnie płaskie ze śladami starcia;
- krzemienisty okruszek produkcyjny;
- fragment wylewu i brzuśca naczynia barwy ciemnoszarej, wewnątrz czarnej, wykonanego techniką obtaczania z gliny żelazistej zawierającej dużą ilość domieszki drobno i średnioziarnistego tłuczni (il. 8: 1);
- 16 fragmentów naczyń o wypale redukcyjnym grupy surowcowej B i C, wykonanych z gliny żelazistej z domieszką drobnoziarnistą, w tym dwa z brzegowych partii nieprofilowanych oraz cztery z górnej części cienkościennej naczynia garnkowego o nieprofilowanym brzegu, wykonanego z gliny z domieszką drobnoziarnistą. Na barku pasmo żłobków dookólnych płytko rytych. Pozostałe pochodzą z niecharakterystycznych partii nieornamentowanych brzuśców;
- pięć fragmentów doniczki barwy ceglastej;
- sześć fragmentów talerzy fajansowych oraz fragment dna i ścianek talerzyka porcelanowego;
- 10 fragmentów ceramiki budowlanej, w tym: pięć fragmentów profilowanych dachówek falistych i pięć ułamków komór kaflowych kafla wypełniających środkowych pokrytych białym szkliwem, jeden ułamek nieszkliwiony z reliefowego kafla gzymsowego;
- pięć fragmentów współczesnego szkła naczyniowego różnobarwnego, przezroczystego;
- fragment przepalanej kości ludzkiej.

Z warstwy czarnej ziemi kulturowej – strop:

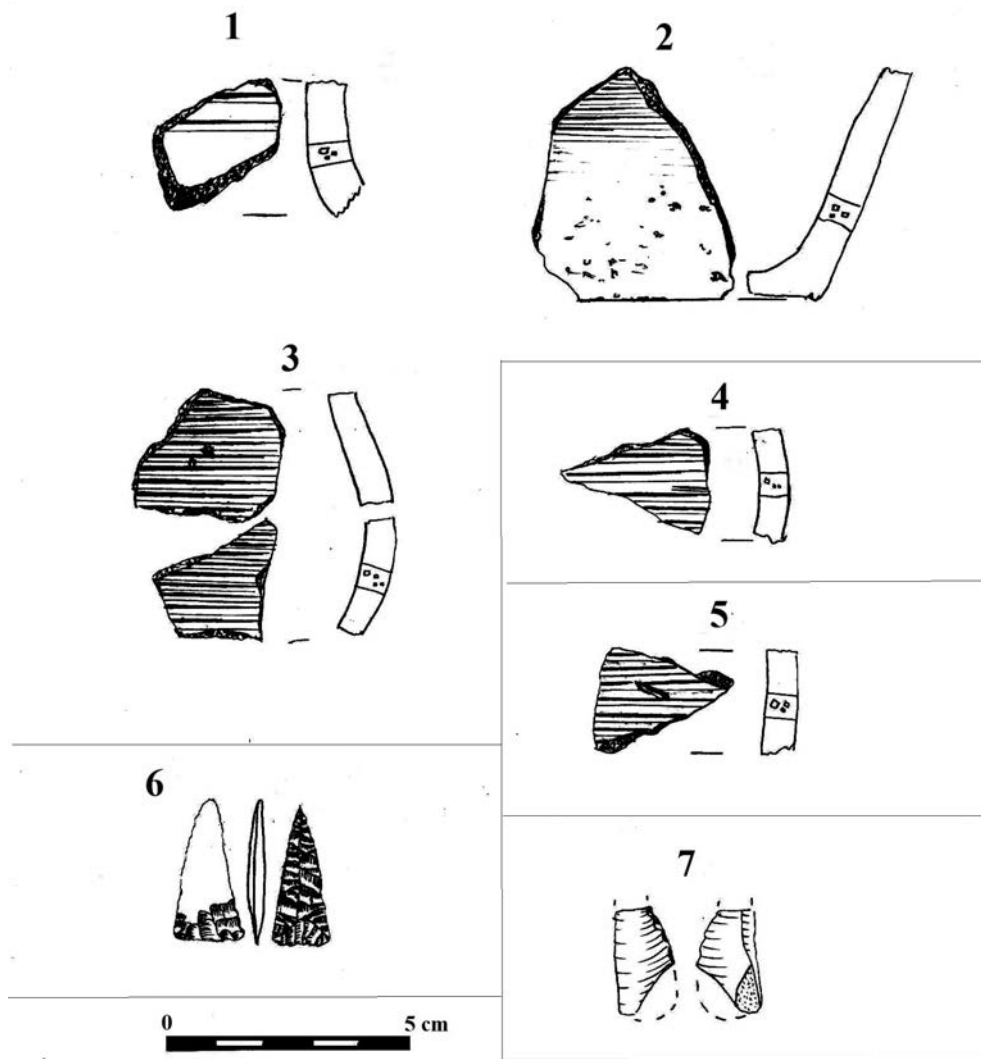
- okruszek produkcyjny z etapu próbkowania surowca oraz nieregularny wiórek korowy;
- dwa fragmenty dachówki falistej.

Z warstwy czarnej ziemi kulturowej – spąg:

- dwa zabytki krzemienne: drobna łuska z eoliczną powierzchnią oraz odłupek korowy ze wstępnej zaprawy przygotowawczej rdzenia z pojedynczymi negatywami załuskań;
- 12 fragmentów naczyń wykonanych techniką obtaczania na kole garncarskim, z gliny zawierającej domieszkę różnoziarnistego tłuczni, barwy czarnobrunatnej, w tym: fragment dolnej części i dna naczynia (il. 7: 2), sześć ułamków brzuśców pokrytych ornamentem płytkich dookólnych, wąskich i gęsto rytych

żłobków (il. 7: 1, 3) oraz trzy niecharakterystyczne fragmenty brzuśców nie-ornamentowanych barwy żółtobrunatnej;

- drobny fragment współczesnego dzbanka barwy ceglastej o powierzchniach szklwionych: wewnątrz pokrytych szklwem barwy żółtej, na zewnątrz ciemnowiśniowej;
- trzy fragmenty współczesnej dachówki ceramicznej;

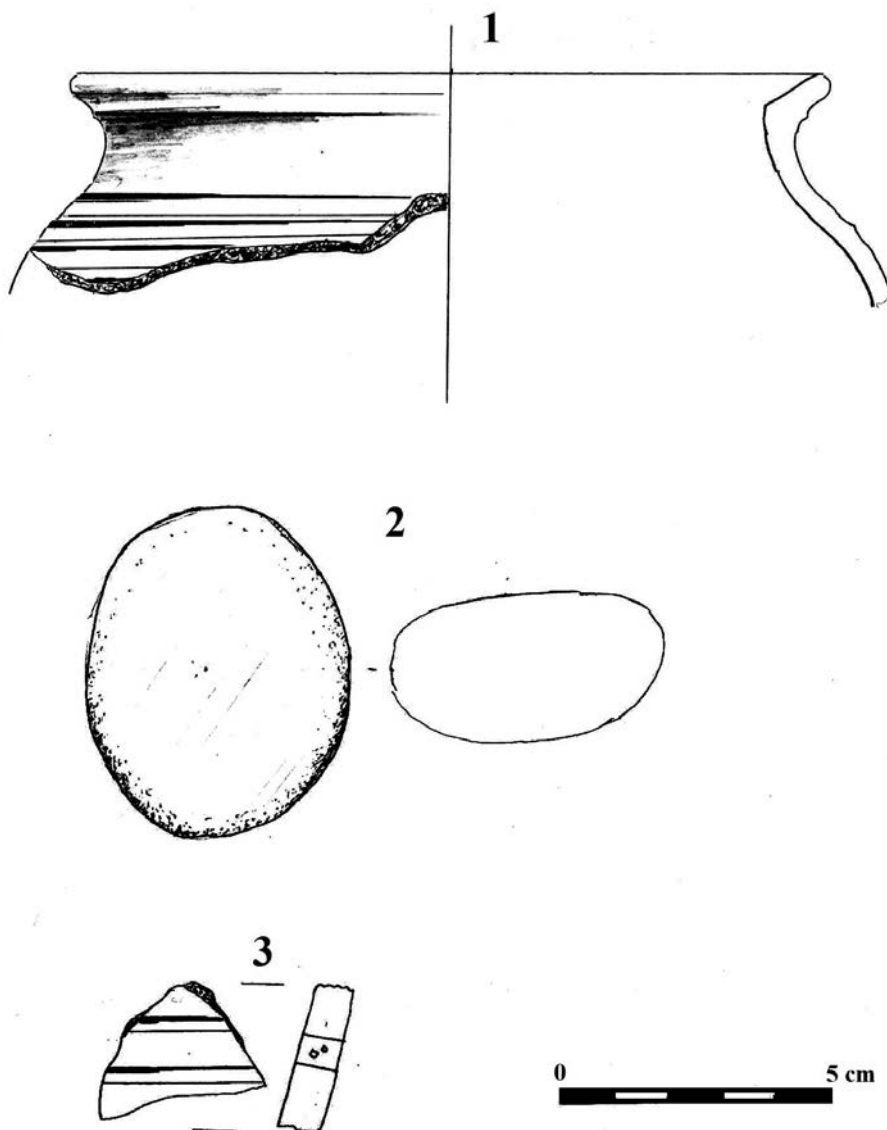
7. Milewsczyczyna, stanowisko 1 – grodzisko. Zabytki z badań wykopaliskowych w 2017 r. Z warstwy czarnej ziemi (1-3), z obiektu 27 (4), z obiektu 50 (5), z obiektu 31 (6) i z obiektu 17 (7). Rys. L. Pawlata
 Milewsczyczyna, site 1 – fortified settlement. Heritage items from the 2017 excavation. From the black earth layer (1-3), from feature 27 (4), from feature 50 (5), from feature 31 (6) and from feature 17 (7).

Drawing by L. Pawlata

- cztery fragmenty kości zwierzęcych;
- 104 fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Z warstwy przejściowej na stropie calca:

- cztery zabytki krzemienne: rdzeniowy okruch produkcyjny, drobna łuszcza oraz dwa odłupki przepalone w ogniu;

8. Milewsczyzna, stanowisko 1 – grodzisko. Zabytki z badań wykopaliskowych w 2017 r. Z warstwy nasypowo niwelacyjnej (1), z warstwy przejściowej do calca (2-3). Rys. L. Pawlata
Milewsczyzna, site 1 – fortified settlement. Heritage items from the 2017 excavation. From the cover and levelling layer (1), from the intermediate layer to undisturbed soil (2-3), drawing by L. Pawlata

- fragment brzuśca naczynia kultury trzcinieckiej wykonanego z gliny z domieszką grubo- i średnioziarnistego tłucznia, w tym białego skalenia. Powierzchnie: zewnętrzna barwy żółtobrunatnej, wewnątrz ciemnoszara;
- pięć fragmentów naczyń wykonanych z gliny zawierającej domieszkę średnio- i drobnoziarnistego tłucznia, barwy żółtobrunatnej i szarozółtej. Jeden z dolnej partii brzuśca ornamentowany płytkami i średnio szerokimi żłobkami (il. 8: 3);
- fragment dachówki ceramicznej;
- fragment kości zwierzęcej;
- 222 ułamki przepalonych kości ludzkich;
- bardzo regularny owalno-splaszczony gładzik z otoczaka rzecznoego, z piaskowca, ze śladami starcia krawędzi brzegowych (il. 8: 2).

WYNIKI BADAŃ

W wyniku badań archeologicznych pozyskano stosunkowo niewielki zasób 99 zabytków ruchomych: ceramiki naczyniowej i budowlanej, szkła naczyniowego, narzędzi krzemiennych i kamiennych oraz polepy glinianej. Znaczna ich część to ślady współczesnej i nowożytniej działalności człowieka. Listę materiału źródłowego uzupełnia 420 ułamków kości z pochówków ciałopalnych i kilkanaście fragmentów kości zwierzęcych.

Jedyny fragment ceramiki kultury trzcinieckiej znaleziony został na stropie calca, pod osuwiskiem kamieni z konstrukcji wału. Wystąpił w skupisku wraz z kilkoma uławkami przepalonych kości. Prawie 50% szczątków ciałopalnych⁶ znaleziono w brunatno-żółtej warstwie piaszczystej zalegającej na stropie calca. Są one silnie rozdrobnione. Nie wyróżniono obiektów jamowych, które można by powiązać z tym etapem użytkowania stanowiska. Zaleganie szczątków na złożu wtórnym, w wypełniskach obiektów i warstwie kulturowej związanej z osadnictwem wczesnośredniowiecznym jest wynikiem ich przemieszczenia. Nastąpiło to w związku z pracami ziemnymi związanymi z budową umocnień na wzgórzu użytkowanym dwa i pół tysiąca lat wcześniej jako cmentarz ciałopalny ludności kultury trzcinieckiej. Kilka ułamków ceramiki tej kultury znaleziono podczas badań z 2014 r. w wykopie założonym na majdanie grodziska⁷. 13 zabytków krzemiennych należy najpewniej wiązać z tym etapem osadnictwa. Jedyne narzędzie – grocik trójkątny znaleziony został w wypełniku obiektu średniowiecznego. Tego rodzaju grociaki symetryczne, z powierzchnią pokrytą charakterystycznym retuszem, są typowe dla inwentarzy neolitycznych, zwłaszcza dla późnej kultury niemeńskiej⁸. Prawdopodobnie jest to sygnał wskazujący na istnienie jeszcze starszego etapu osadnictwa związanego z tą kulturą, którego pozostałości zostały zniszczone.

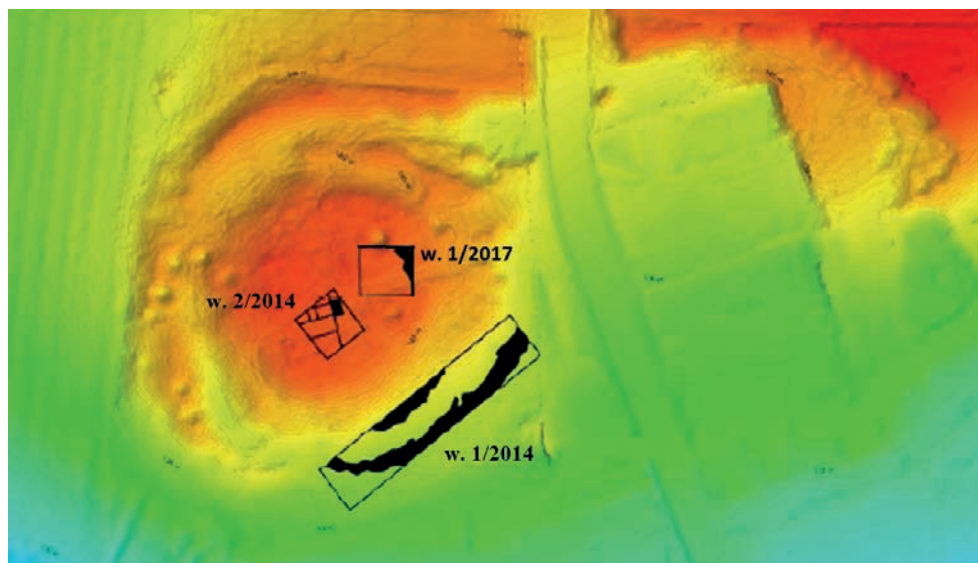
Wyniki badań potwierdziły istnienie pozostałości wału wewnętrznego otaczających owalny dziedziniec grodziska. Niestety, nowożytna zabudowa dworska i związane z nią prace niwelacyjne doprowadziły do całkowitego jego zniszczenia, aż do podstawy. Zachowały się tu jedynie relikty kamiennych umocnień w postaci szczątkowo zachowanego osuwiska, ślady spalonych konstrukcji drewnianych i doły słupowe. Usytuowanie pozostałości drewnianych konstrukcji poziomych (belek) i pionowych (słupów) wskazuje na tzw. zabudowę przywałową. Relikty

spalonych konstrukcji drewnianych, znajdujących się przy wale, zostały z czasem częściowo przykryte warstwą osuwiska kamiennego z niszczonego wału. Między kamieniami znaleziono liczne fragmenty węgli drzewnych, które wskazują, że wał miał konstrukcję częściowo drewnianą. Badania w wykopie nr 1/2014 pozwoliły określić, iż drewniane belki usytuowane na zewnątrz podstawy wału wewnętrznego i ściany fosy miały za zadanie podtrzymywać nasyp przed jego osypywaniem się. Kamienie mogły pełnić funkcję umacniającą koronę wału⁹. Należy tu wspomnieć, iż znajdujące się po wschodniej stronie grodziska zabudowania folwarku i mur je otaczający zostały wykonane z kamieni: być może częściowo wykorzystano tu surowiec z rozebranych wałów.

Nieliczny ceramiczny materiał zabytkowy znaleziono w warstwie czarnej ziemi zawierającej resztki popiołu i węgli drzewnych. Warstwę tę należy wiązać z okresem użytkowania grodziska zarówno w fazie funkcjonowania fortyfikacji, jak i później. W takiej też warstwie, na dnie fosy, znaleziono ceramikę wczesnośredniowieczną oraz średniowieczną, co wskazuje na kilkusetletni okres zapewniania się fosy w wyniku procesów naturalnych¹⁰. W wykopie 1/2017, w strefie konstrukcji przywałowych (obiekty 3, 7, 8, 9, 11, 15, 23, 25, 31) nie znaleziono nawet pojedynczego fragmentu naczynia, który pozwoliłby na potwierdzenie czasu ich powstania. Datowanie oparto na relacjach stratygraficznych i wynikach badań z 2014 r. Fortyfikacje grodziska powstały najprawdopodobniej w X-poł. XI w. Stwierdzono ślady ich odbudowy po pożarze¹¹. Sam gród był jednak niezamieszany, pełniąc funkcję schronienia dla okolicznej ludności przed najazdami i rabunkiem. Kilka fragmentów ceramiki z wykopu 1/2017, które można wiązać z okresem powstania grodu, charakteryzują się dobrym wypałem, obecnością w glinie domieszki tłuczni z ziarnami o zróżnicowanej granulacji oraz wytworzeniem techniką taśmowo-ślizgową i obtaczania. Ornament gęsto rytych dookolnych żłobków, precyzyjnie wykonanych narzędziem jedno- lub wielożębnym, pokrywa brzuśce naczyń. Technologia wytworzenia i ornamentyka nawiązują tu do materiałów ceramicznych z X-XI w. z Trzcianki, gm. Janów¹², oraz innych stanowisk Podlasia¹³.

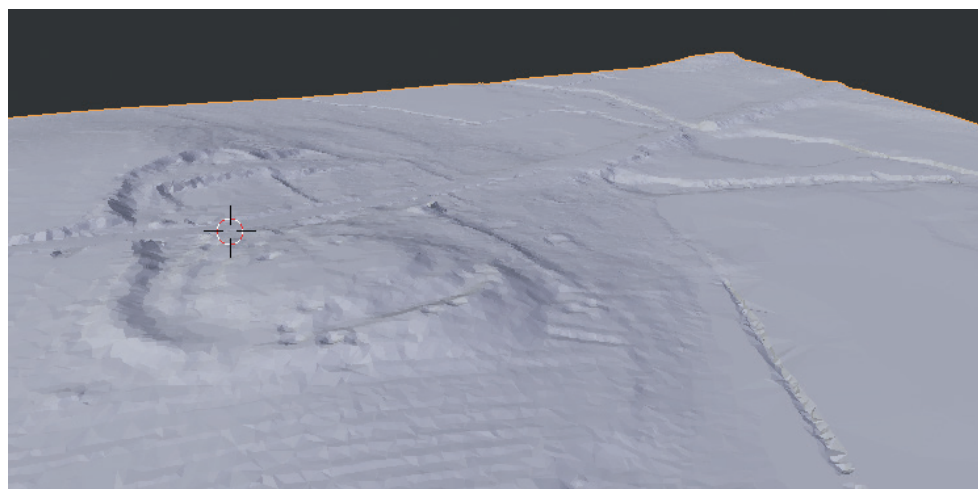
Zaawansowany stan techniki obtaczania na kole garncarskim większości podobnych fragmentów naczyń nie pozwala zaliczyć ich do fazy odpowiadającej funkcjonowaniu grodu. Zarówno technika wykonania naczyń, jak i płytkiej ornamentyki żłobkowej wskazują na późniejszy okres dziejów: XIII, a nawet XIV w. Biorąc pod uwagę tradycjonalizm miejscowego garncarstwa na Podlasiu, naczynia o technologii wczesnośredniowiecznej mogły być wytwarzane nawet w XV w. i później¹⁴. Próbkę radiowęglową pobrane z pozostałości drewnianych belek w górnych partiach wypełniska fosy pochodzą z kolejnego etapu użytkowania terenu, określonego na XV-poł. XVI w., co mogło być związane z obronną funkcją tego miejsca i istnieniem strażnicy (?). W trakcie poprzednich badań znaleziono fragmenty ceramiki z tego okresu oraz pozostałości drewnianych konstrukcji poddanych datowaniu C¹⁴¹⁵.

Ostatni etap zasiedlenia wzgórza datowany jest od XVIII w. (relikty kamiennego fundamentu) po XIX i XX w., w którym wzniesiono tu najpierw wiatrak typu holenderskiego oraz później dwór. Do tego czasu należy odnieść zbiór 28 fragmentów naczyń, 26 ułamków ceramiki budowlanej i pięć fragmentów szkła naczyniowego oraz część obiektów jamowych (wykopy gospodarcze).

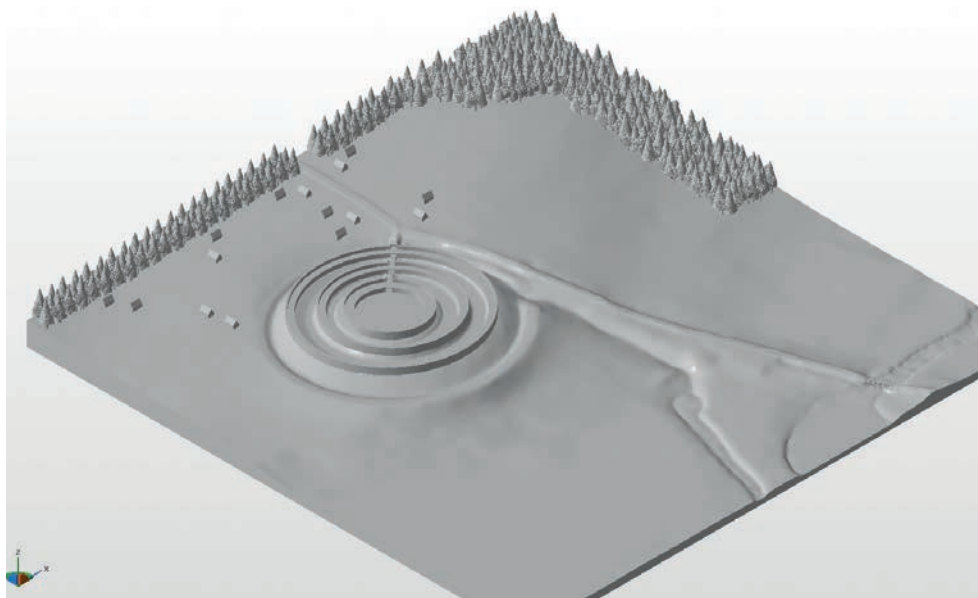
9. Milewsczyczyna, stan. 1 – grodzisko. Usytuowanie wykopów archeologicznych z umiejscowieniem relikwów dwu fos, wałów wewnętrznych i budynku mieszkalnego na mapie hipsometrycznej. Z zasobu Fundacji Ochrony Zabytków „Na Rubieży” w Białymstoku. Autor: 3Bird Radar System

Milewsczyczyna, site 1 – fortified settlement. The site of archaeological digs with the location of the relics of the two moats, internal embankments and a residential building on a hypsometric map. From the collection of the Na Rubieży Historical Preservation Foundation in Białystok. By the 3Bird Radar System

10. Milewsczyczyna, stanowisko 1 – grodzisko. Topografia grodziska i okolic. Widok od strony zachodniej pod kątem ok. 30°. Z zasobu Fundacji Ochrony Zabytków „Na Rubieży” w Białymstoku. Autor: Trójwymiarowi.pl

Milewsczyczyna, site 1 – fortified settlement. Topography of the fortified settlement and its vicinity. View from the west at an angle of ca. 30°. From the collection of the Na Rubieży Historical Preservation Foundation in Białystok. By Trójwymiarowi.pl

11. Milewsczyzna, stanowisko 1 – grodzisko. Wizualizacja rekonstrukcji grodziska i okolic. Widok od strony południowo-zachodniej pod kątem ok. 45°. Z zasobu Fundacji Ochrony Zabytków „Na Rubieży” w Białymstoku. Autor: Trójwymiarowi.pl

Milewsczyzna, site 1 – fortified settlement. Rendering of a reconstruction of the fortified settlement and its vicinity. View from the south west at an angle of ca. 45°. From the collection of the Na Rubieży Historical Preservation Foundation in Białystok. By Trójwymiarowi.pl

12. Milewsczyzna, stanowisko 1 – grodzisko. Miejsce usytuowania wykopu w 2017 r. (oznaczone strzałką). Na pierwszym planie za drogą relikty wału środkowego (?), z prawej porośnięty drzewami wał zewnętrzny. Widok od strony NE. Fot. L. Pawłata

Milewsczyzna, site 1 – fortified settlement. Site of the 2017 dig (marked with an arrow). In the foreground, a relic of the middle embankment (?). Tree-covered outer embankment on the right. View from the NE. Photo by L. Pawłata

Badania wykopaliskowe przeprowadzone w 2017 r. wykazały całkowite zniszczenie majdanu i strefy przywałowej przez prace niwelacyjne z okresu nowożytnego. Świadczy o tym stratygrafia i występowanie materiału zabytkowego prawie wyłącznie w warstwach niwelacyjnych, przemieszczonych i naruszonych. Pozostałości osadnictwa neolitycznego i wczesnobrązowego zostały zniszczone tysiąc lat wcześniej, podczas budowy umocnień grodu.

ZAKOŃCZENIE

Zestawienie umiejscowienia obiektów o charakterze obronnym w wykopach archeologicznych na tle mapy hipsometrycznej stanowiska (il. 9) oraz wykorzystanie cyfrowego modelu ukształtowania terenu (il. 10) pozwoliło na wstępne określenie systemu obronnego grodziska. Wykazało obecność dwu fos i prawdopodobnie trzech wałów. Wał wewnętrzny otaczał owalną przestrzeń majdanu o średnicy 20–25 metrów. Nieznana jest szerokość tego wału: prawdopodobnie wynosiła u podstawy ok. 5–7 metrów. U jego podnóża znajdowała się fosa wewnętrzna, rozpoznana w części południowo-wschodniej, zasypana całkowicie od strony południowej i zachodniej. Ukształtowanie terenu wskazuje, że prawdopodobnie istniała również w północno-wschodniej części obiektu obronnego. Tu też prawdopodobnie znajdował się wjazd bramny. Fosa ta miała głębokość ponad 2 metrów¹⁶. Wał usytuowany pomiędzy fosami został całkowicie zniszczony aż do jego podstawy.

13. Milewyszczyna, stan. 1 – grodzisko. Wykop 1/2017 – relikty zniszczonej konstrukcji kamiennej z wału wewnętrznego. Widok od strony zachodniej. Fot. L. Pawlata
Milewyszczyna, site 1 – fortified settlement. Dig 1/2017 – relics of a ruined stone structure from the internal embankment. View from the west. Photo by L. Pawlata

14. Milewsczyczyna, stan. 1 – grodzisko. Eksploracja dołów słupowych strefy zabudowy przywałowej w wykopie 1/2017. Fot. L. Pawlata

Milewsczyczyna, site 1 – fortified settlement. Exploration of the postholes in the area of the structures near the embankments in dig 1/2017. Photo by L. Pawlata

Prawdopodobnie jego relikty widoczne są na planie hipsometrycznym w północno-wschodniej części stanowiska (il. 9). Brakuje informacji o jego ukształtowaniu i przebiegu w zachodniej części umocnień (wał częściowy?, wał pierścieniowy pełny?). Wały wewnętrzne grodziska zostały zniwelowane w kierunku zachodnim i południowym w celu powiększenia przestrzeni pod zabudowę dworską. Fosa zewnętrzna otaczała centrum grodziska pełnym pierścieniem. Jej przebieg w zniwelowanej części południowo-wschodniej odtworzono w wykopie nr 1/2014. W części zachodniej i północnej jest zaznaczona w topografii terenu. Miała ona szerokość do 4 metrów w partii stropowej i głębokość od 1 do 1,8 metra¹⁷. Obie fosi przynajmniej częściowo zasilane były źródłem wody (obecnie wyschniętym) w części północno-wschodniej. Wał zewnętrzny nie był badany wykopaliskowo. Jego zniszczone fragmenty znalazły się w wykopie 1/2014. Zachował swą pierścieniową formę w części północnej i zachodniej. Został on w części południowej również zniwelowany w stronę rzeki, w części zaś wschodniej zniszczony przez drogę. Jego średnica mierzona u podstawy wynosiła ok. 85–90 metrów. Poza jego pierścieniem nie ma śladów dodatkowej fosi.

Działania władz gminy Korycin miały na celu udostępnienie społeczeństwu terenu zabytkowego jako przestrzeni rekreacyjno-edukacyjnej. W ramach utworzenia Parku Kulturowego Korycin–Milewsczyczyna zrealizowano odbudowę relikwów nowożytniej architektury murowanej. Dokonano częściowej rekonstrukcji for-

tyfikacji drewnianego grodu w wersji dostosowanej do wymogów współczesnego użytkowania. Zagospodarowano trasy spacerowe, zorganizowano punkt muzealny i towarzyszącą im infrastrukturę. Obecnie obiekt funkcjonuje jako centrum edukacyjne zrzeszające młodzież i dorosłych w lokalnych grupach zainteresowań, organizując im wolny czas i zapoznając zwiedzających z tradycją i kulturą miejscowej społeczności.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Krasnodębski D., *Opracowanie wyników badań wykopaliskowych na stanowisku Milewuszczyna, st. 1, gm. Korycin, woj. podlaskie*, Warszawa 2014, mps, Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Białymstoku.

Pawlata L., *Opracowanie archeologicznych ratowniczych badań wykopaliskowych przeprowadzonych podczas realizacji zadania „Przeniesienie zabytkowego wiatraka z 1949 roku” na terenie zabytkowego grodziska oznaczonego jako stanowisko 1 w miejscowości Milewuszczyna gm. Korycin, Białystok 2017, mps, archiwum WUOZ w Białymstoku.*

Opracowania

Andrzejewska A., Stankiewicz U., *Wczesnośredniowieczne grodzisko w Trzciance, gm. Janów, pow. Sokółka, „Podlaskie Zeszyty Archeologiczne” 2009, nr 5, s. 137–152.*

Ciesielski Z., *Tradycyjne rękodzieło ludowe Podlasia. Poradnik regionalisty. Plecionkarstwo. Tkactwo. Garncarstwo*, Białystok 2004.

Dziedzic A., *Sośnia „Szwedzki Most”. Materiały krzemienne ze zbiorów Zygmunta Glogera*, Kraków 2019.

Kajzer L., *Zamek w Raciążku*, Łódź 1990.

Kempisty E., Więckowska H., *Osadnictwo z epoki kamienia i wczesnej epoki brązu na stanowisku 1 w Sośni, woj. łomżyńskie*, Warszawa 1983.

Kowalewski M., *Grociki krzemienne z wybranych stanowisk kultury niemieńskiej z obszaru Polski [w:] VIR BIMARIS. From Kujawy Cradle to Black Sea Steppes. Studies on the Prehistory of the Baltic-Pontic Between-the-Seas. In Recognition of Professor Aleksander Koško, red. M. Szmyt i inni*, Poznań 2019, s. 323–334.

Krasnodębski D., Olczak H., Barford P.M., *Wczesnośredniowieczne grodzisko w Zajączkach, stanowisko 1 gm. Juchnowiec Kościelny, woj. podlaskie, „Podlaskie Zeszyty Archeologiczne” 2005, nr 1, s. 54–88.*

Krasnodębski D., Ryżewski G., *Dzieje i zabytki Mielewuszczyzny, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2015, nr 21.*

Pawlata L., *Archeologiczne badania wykopaliskowe na dziedzińcu kuchennym Pałacu Branickich w Białymstoku, „Podlaskie Zeszyty Archeologiczne” 2013, nr 9.*

Piasecka K., Piasecki A., *Sprawozdanie z weryfikacyjno-sondażowych badań wykopaliskowych przeprowadzonych w Trzciance, gm. Janów, „Podlaskie Zeszyty Archeologiczne” 2015 (2014–2015), nr 11–12.*

Poliński D., *Źródła archeologiczne do studiów nad późnośredniowiecznym osadnictwem wiejskim w ziemi chełmińskiej*, Toruń 2001.

PRZYPISY

- ¹ Badania wykopaliskowe przeprowadzono na wniosek wykonawcy inwestycji budowlanej, Przedsiębiorstwa Budownictwa Wodnego HYDROS, Tadeusz Kulesza, Adam Kulesza, z Białegostoku oraz na podstawie pozwolenia na prowadzenie badań archeologicznych nr ZPWKZ.5161.58.2017.JM, wydanego przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku.
- ² D. Krasnodębski, G. Ryżewski, *Dzieje i zabytki Milewsczyzny*, „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego” 2015, nr 21, 198 i n.
- ³ Tamże, s. 204 i n.
- ⁴ Tamże, s. 211 i n., przyp. 38.
- ⁵ D. Krasnodębski, *Opracowanie wyników badań wykopaliskowych na stanowisku Milewsczyzna, st. 1, gm. Korycin, woj. podlaskie*, Warszawa 2014, mps, archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Białymstoku, s. 16; D. Krasnodębski, G. Ryżewski, *Dzieje i zabytki Milewsczyzny...*, s. 211 i n.
- ⁶ Badania antropologiczne materiału kostnego przeprowadził Wiesław Kapla z Muzeum Okręgowego w Suwałkach.
- ⁷ D. Krasnodębski, *Opracowanie wyników badań...*, s. 13. Nie odnotowano tu wstępowania ludzkich szczątków ciałopalnych, co może sugerować, iż cmentarzysko kultury trzcinieckiej zajmowało północną część wzgórza.
- ⁸ Por. E. Kempisty, H. Więckowska, *Osadnictwo z epoki kamienia i wczesnej epoki brązu na stanowisku 1 w Sośni, woj. łomżyńskie*, Warszawa 1983, s. 86 i n.; A. Dziedzic, *Sośnia „Szwedzki Most”*. Materiały krzemienne ze zbiorów Zygmunta Glogera, „Biblioteka Muzeum Archeologicznego w Krakowie” 2019, nr 8, s. 37 i n.; M. Kowalewski, *Grociki krzemienne z wybranych stanowisk kultury niemeńskiej z obszaru Polski* [w:] VIR BIMARIS. From Kujawy Cradle to Black Sea Steppes. Studies on the Prehistory of the Baltic-Pontic Between-the-Seas. In Recognition of Professor Aleksander Koško, red. M. Szmyt i in., Poznań 2019, s. 326 i n., ryc. 1: 4, 8, 11, 14–15.
- ⁹ D. Krasnodębski, *Opracowanie wyników badań...*, s. 5, 15.
- ¹⁰ Tamże, s. 6 i n.
- ¹¹ Tamże.
- ¹² A. Andrzejewska, U. Stankiewicz, *Wczesnośredniowieczne grodzisko w Trzciance, gm. Janów, pow. Sokółka*, „Podlaskie Zeszyty Archeologiczne” 2009, nr 5, s. 142, ryc. 2: 1, 3, 3: 1; K. Piasecka, A. Piasecki, *Sprawozdanie z weryfikacyjno-sondazowych badań wykopaliskowych przeprowadzonych w Trzciance, gm. Janów*, „Podlaskie Zeszyty Archeologiczne” 2015 (2014–2015), nr 11–12, s. 86 i n., ryc. 6.
- ¹³ D. Krasnodębski, H. Olczak, P.M. Barford, *Wczesnośredniowieczne grodzisko w Zajaczkach, stan. 1 gm. Juchnowiec Kościelny, woj. podlaskie*, „Podlaskie Zeszyty Archeologiczne” 2005, nr 1, s. 69 i n., tabl. 3–4; D. Krasnodębski, *Opracowanie wyników badań...*, s. 5 i n.
- ¹⁴ Potwierdzają to wyniki badań archeologicznych prowadzonych na Podlasiu, m.in. w Goniądzu, Uhowie, Białymstoku. Por. również L. Kajzer, *Zamek w Raciążku*, Łódź 1990, s. 229; Z. Ciesielski, *Tradycyjne rękodzieło ludowe Podlasia. Poradnik regionalisty. Plecionkarstwo. Tkactwo. Garncarstwo*, Białystok 2004, s. 90; D. Poliński, *Źródła archeologicznego studiów nad późnośredniowiecznym osadnictwem wiejskim w ziemi chełmińskiej*, Toruń 2001, s. 16 i n.; L. Pawlata, *Archeologiczne badania wykopaliskowe na dziedzińcu kuchennym Pałacu Branickich w Białymstoku*, „Podlaskie Zeszyty Archeologiczne” 2013, nr 13, s. 130 i n.
- ¹⁵ D. Krasnodębski, *Opracowanie wyników badań...*, s. 16.
- ¹⁶ Tamże, s. 7.
- ¹⁷ Tamże, s. 5.

RESCUE EXCAVATION AT THE MAIDAN OF THE FORTIFIED SETTLEMENT (GRODZISKO)
IN MILEWSZCZYŻNA, KORYCIN COMMUNE

Archaeological excavation at the Milewszczyzna fortified settlement, Korycin Commune (AZP 31–86/4) was carried out in 2017. This was the next stage of the previous archaeological work performed in 2014. The research was connected to the culture park being organised in Milewszczyzna. The fortified settlement lies on a tip-shaped elevation cutting into the marshy valley of the River Kumiałka, a tributary of the River Brzozówka (fig. 1), which had been a trade route connecting North and South since prehistoric times.

The 2017 archaeological excavation brought about the discovery of 33 features (fig. 3–6, 13–14) and 99 movable historical artefacts (fig. 7, 8). Pit features include contemporary and Early Modern pits, alongside Early Medieval structural pits that are the remains of the settlement's structures near the embankments (fig. 6). The rare ceramic fragments mean that the fortification was used as a refuge. 420 pieces of cremated bones and a ceramic fragment come from a destroyed Trzciniec culture burial ground. The fortified settlement was erected most likely between the 10th to mid-11th century. By comparing the location of defensive features in the archaeological digs versus the hypsometric map of the site (fig. 2, 9) and by using a digital topographic model (fig. 10), it was possible to provisionally determine the fortified settlement's defence system. The study revealed two moats and probably three embankments (fig. 11). The inner embankment encircled the oval area of the maidan, 20–25 metres in diameter. The diameter of the outer embankment was about 85–90 metres at its base. There are no traces of another moat outside it.